

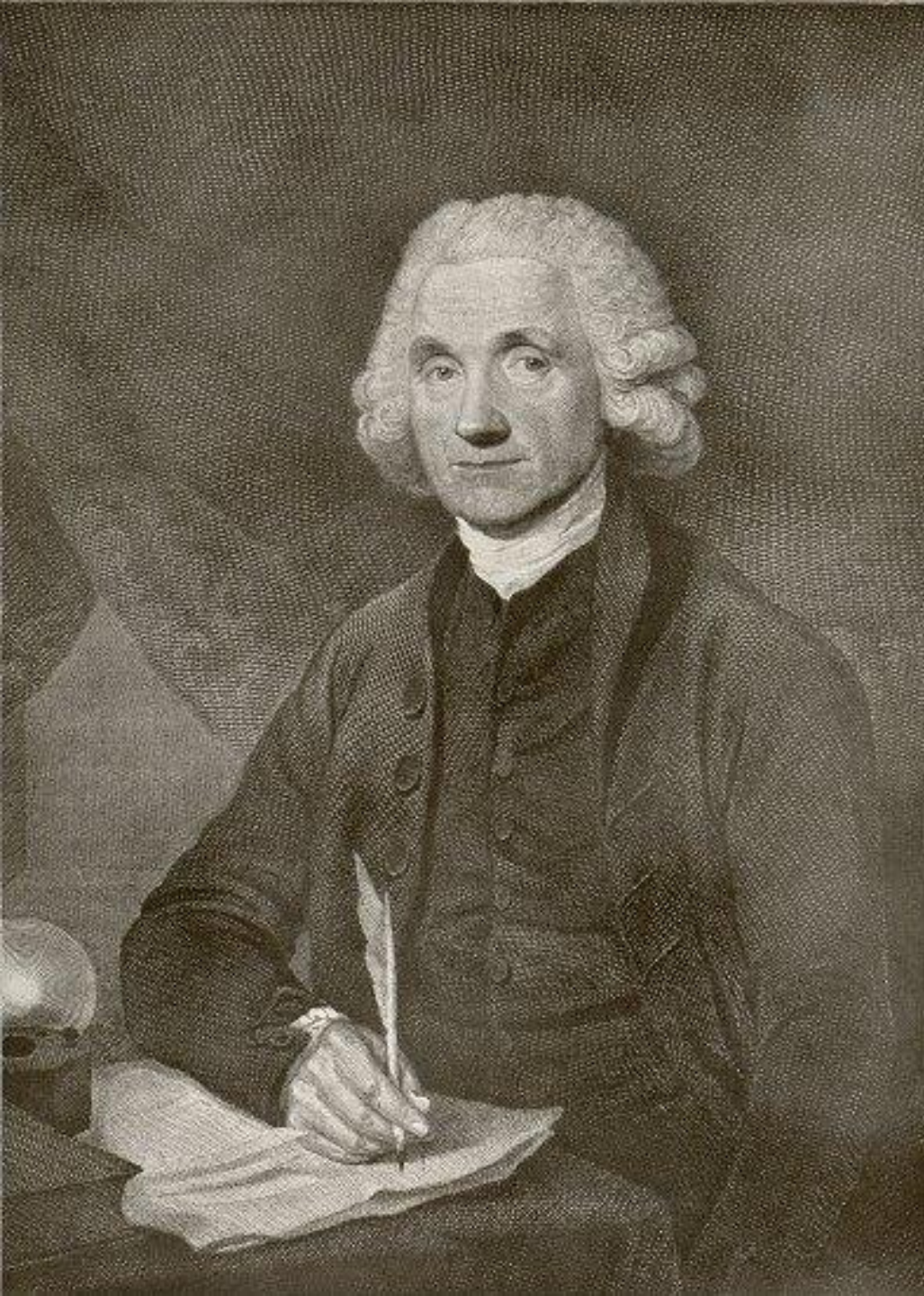

OXYGEN

Oxygen, O₂

- Oxygen is a chemical element with symbol O₂ and atomic number 8. It is a member of the chalcogen group on the periodic table and is a highly reactive nonmetal and oxidizing agent that readily forms oxides with most elements as well as other compounds.
- Кислород-это химический элемент с символом o и атомным номером 8. Он является членом группы халькогенов в периодической таблице и является высоко реактивной неметалла и окислитель, который легко образует оксиды с большинством элементов, а также других соединений.

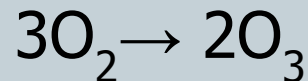
❖ Officially, the oxygen was opened, the English chemist Joseph Priestley

❖ Официально считается, что кислород был открыт английским химиком Джозефом Пристли

Allotropes of oxygen

- Оттегі табиғатта екі түрлі жай зат күйінде кездеседі, оның бірі O_2 , екіншісі O_3 , ол озон деп аталады. Енді озонмен жете таныссақ, озон найзағай ойнағанда ауада пайда болады. Сонда электр зарядының әсерінен мына реакция жүреді:

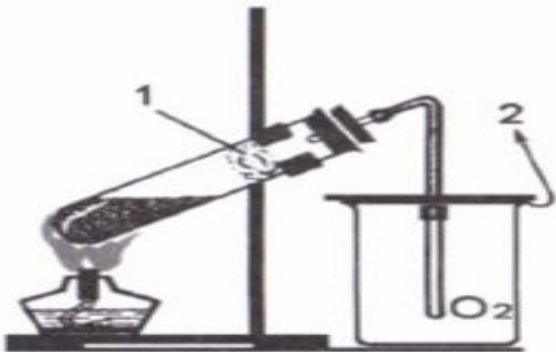

- Озонның формуласы O_3 , салыстырмалы молекулалық массасы 48, оттегінен 1,5 есе ауыр ($48 : 32 = 1,5$), суда аз еритін, -112°C -да қайнайтын, -193°C -да балқитын газ күйінде қою-көк түсті, ал қатты күйінде көктен қара-күлгін түске дейін боялады.

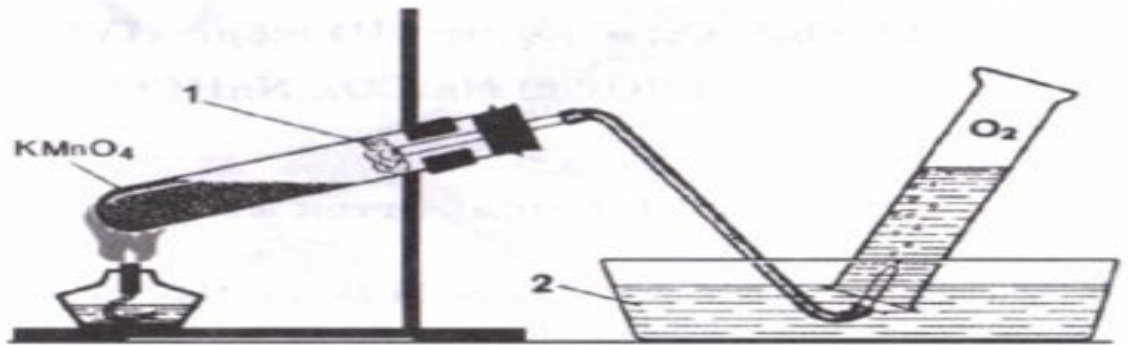
Алынууы

Оттегін өнеркәсіпте ауаны қысып сұйылтады да, азот пен оттегінің қайнау температураларының айырмашылығына қарай буландырып бөліп алады. Осылайша алынған оттегі көгілдір түсті баллондарда сақталады, себебі сұйық оттегі ашық-көгілдір түсті болады. Ал зертханалық алу әдістері кейбір оттегіге бай күрделі қосылыстарды айыруға негізделген.

а) ауаны ығыстыру арқылы:
1 – шыны мақта; 2 – ауа;

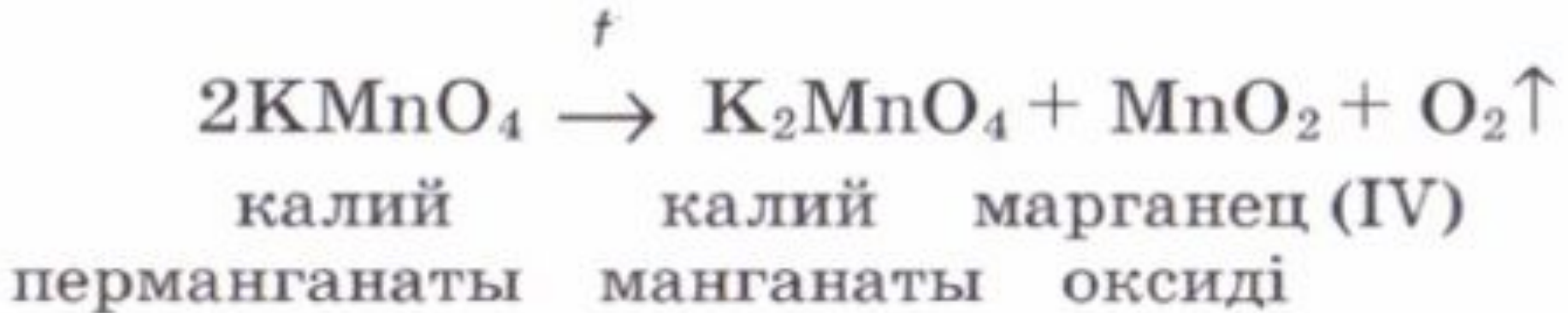
ә) суды ығыстыру арқылы:
1 – шынымақта; 2 – су;

8-сурет. Оттегін жинау

Алынуы

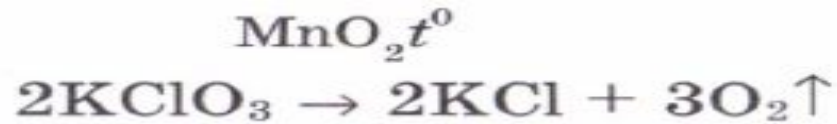
Тұрмыста жиі қолданылатын «марганцовканы» айыру. Ол үшін құрғақ сынауыққа аздаған түйірлерін салып, оның аузын газ шығатын түтігі бар тығынмен жауып қыздырамыз. Сонда мына реакция жүреді:

Шоқтанған шырпыны түтіктің аузына апарсақ, ол лап етіп жанады, себебі оттегі жануды қолдайтынын сендер бұрыннан білесіңдер.

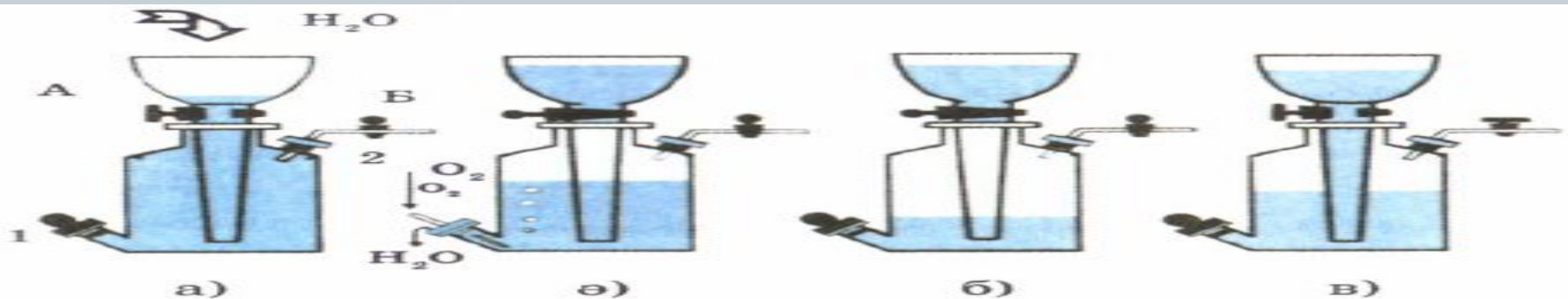
Алынуу

Калий хлоратын айыруу. Бұл реакцияның жүрүшүн тездету үшүн марганец (IV) диоксидін қосамыз, сонда оттегі көп мөлшерде бөліне бастайды:

Бөлінген оттегін екі әдіспен жинауға болады:

1. Ауадан сөл ауыр болғандықтан ауаны ығыстыру арқылы (9, а-сурет).
2. Суда нашар еритіндігінен суды ығыстыру арқылы жинау

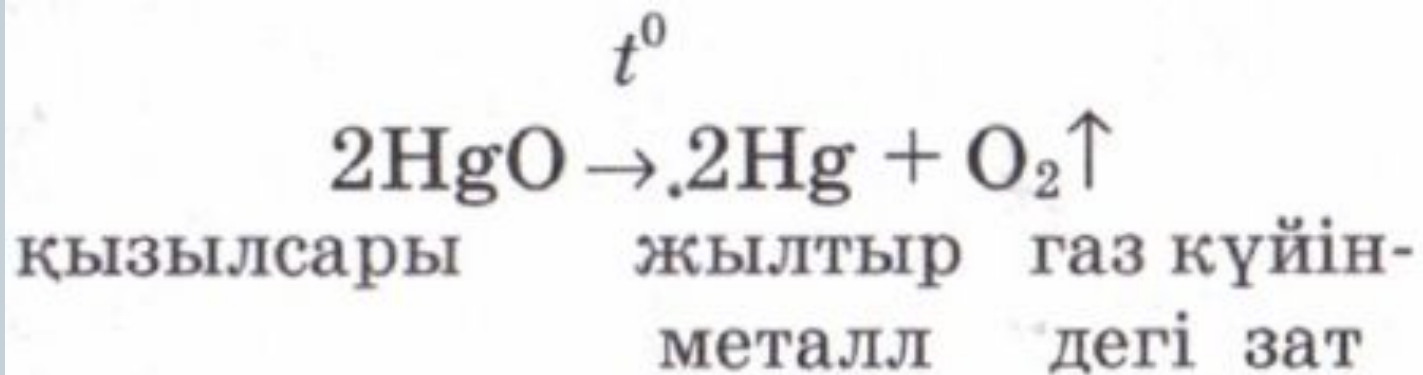

9-сурет. Газометр

Алынууы

**Оттегін сынап (II) оксидін (HgO)
айырып ағылшын ғалымы Д.
Пристли алған (1774).**

Physycal properties

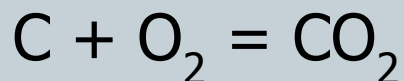
Оттегі (O_2) түссіз, суда аз еритін (20°C-та судың 100 көлемінде 3,1 көлем O_2 ериді) газ күйіндегі зат. Қалыпты жағдайда (0°C, 1 атм=101,3 кПа) 1 л оттегінің салмағы 1,43 г, ал 1 л ауа - 1,29 г болады.

Chemical properties

Оттегі қыздырған кезде көптеген заттармен әрекеттеседі, бұл үдеріс жану деп аталады, ол жылу мен жарықты бөле жүреді.

Жай заттармен әрекеттесуі

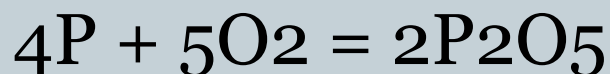
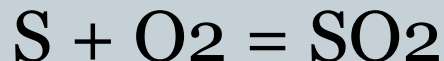
Бейметалдармен әрекеттесуін көру үшін оттегі толтырылған сынауыққа көмірдің түйірін салсақ, ол жарқырап жана бастайды (10-сурет):

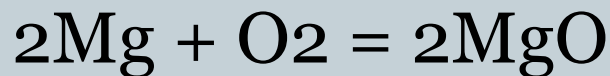
10-сурет. Заттардың: а – көмірдің, ә – күкірттің, б – фосфордың, в – темірдің оттегінде жануы

Chemical properties

Түзілген көмір қышқыл газын әк суына жіберсек оның лайланатыны сендерге белгілі. Бұдан басқа күкірт, фосфор, т.б. бейметалдар да оттегінде жанады (11-сурет):

Кейбір металдар да оттегінде жанып оксидтер түзеді. Мысалы, оттегімен толтырылған сынауыққа магний ұнтақтарын сепсек, оның жарқырап жанғанын көруге болады.

11-сурет. Фосфордың оттегінде жануы өте қарқынды жүреді. Бірнеше секундта колба ақ түтінге толады да қабырғаларына фосфор (V) оксиді қонады.

Chemical properties

Болат сымның ұшына кішкентай көмір түйірін шаншып алып, оны тұтатып оттегімен толтырылған ыдысқа салсақ жанған көмірден бөлінген жылудың әсерінен темір жана бастайды (12-сурет).

а)

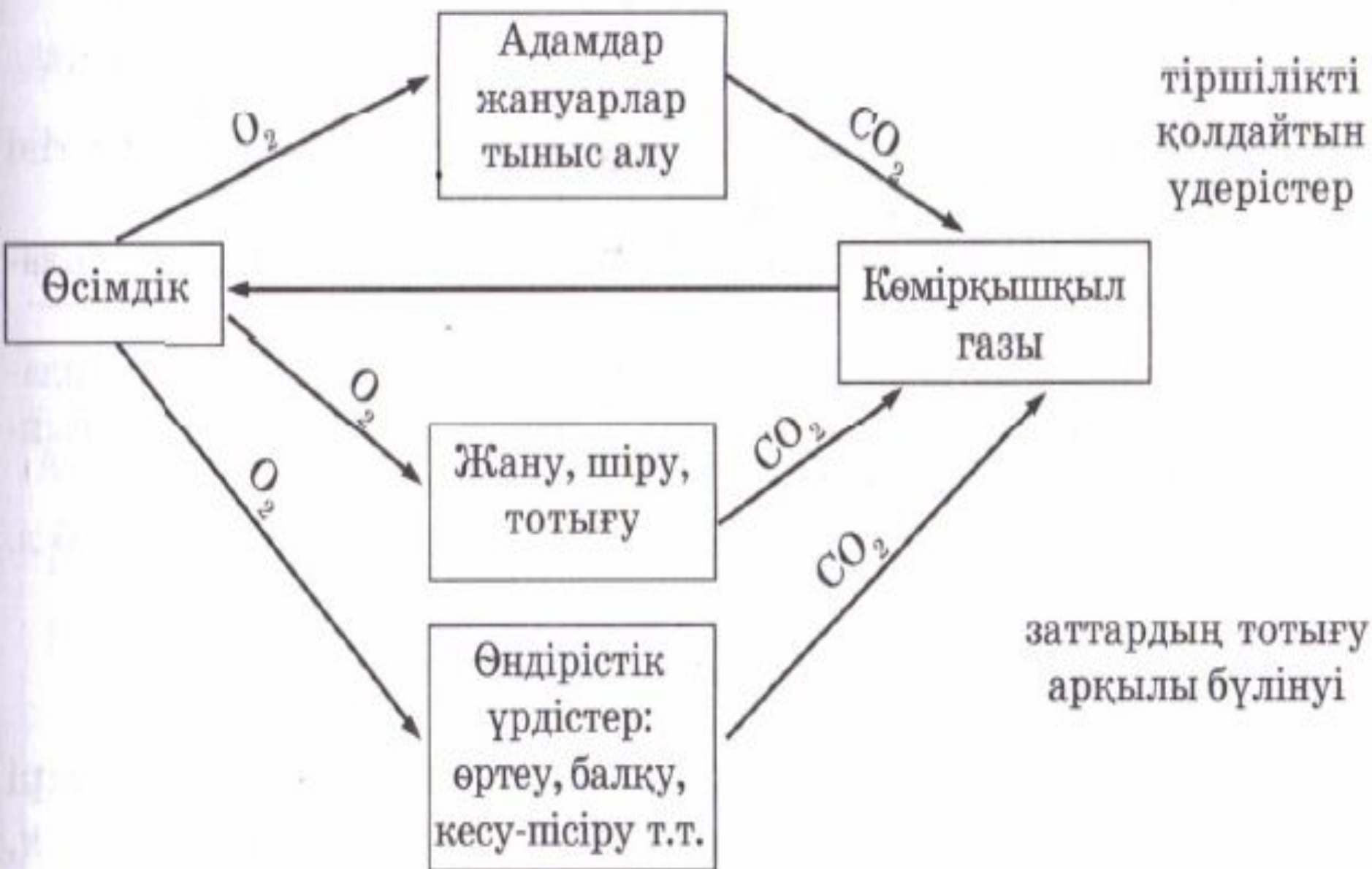
ә)

б)

12-сурет. Темір (а), оның жануы (ә) және қосылыстары (б)

Оттегінің табиғаттағы айналымы

Оттегінің маңызы

Interesting facts about oxygen.

Он не имеет запаха, цвета и вкуса. Его символика - буква "O" от латинского Oxxygenium. Минимальный объем такой информации не позволяет описать столь значимый химический элемент. Представляем интересные факты о кислороде.

**Вся зелень планеты за один только год образует
приблизительно 3 триллиона тонн кислорода.**

**В год одно дерево может
вырабатывать до 125 кг. кислорода.**

**Почти в 2/3 тела человека
располагается кислород.**

**Егер оттегі 10
секундқа жоғалып
кетсе не болады?**

- Жағалауда демалып жатқан адамдардың барлығы да бірден күйіп қалады. Себебі, ауадағы оттегі молекулалары адам терісін ультракүлгін сәулелерінен қорғап тұрады.
- Күндіз аспан қарайып кетеді.
- Жер қыртысы жарыла бастайды. Жер қыртысының 45 пайызы оттегіден тұрады.
- Атмосфера қысымы 25 пайызға төмендейді.
- Барлық жаратылыс иелерінің ішкі құлағы жарылып кетеді.
- Бетоннан тұрғызылған үйлер қирай бастайды. Оттегі – бетон үшін аса маңызды компонент.
- Судың 1/3 бөлігі оттегіден тұратындықтан, оттегісіз су газға айналып, көлемі ұлғая түседі. Мұхит буға айналып, ғарышқа көтерілер еді. Оттегісіз сутегі тропосфераның ең жоғарғы қабатына, тіпті ғарышқа ауысып кетуі ғажап емес.

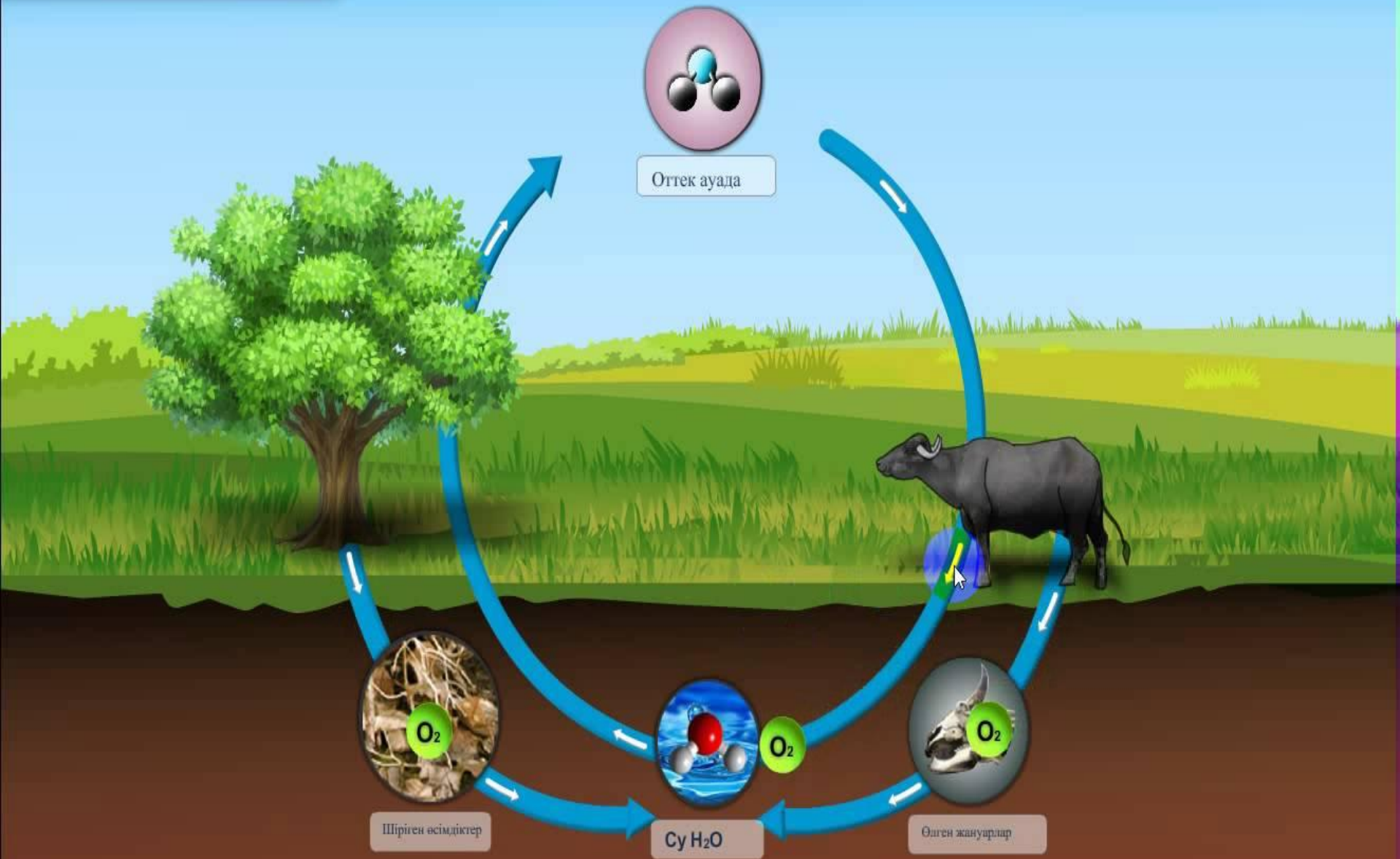
**Егер оттегі екі
есе көбейіп
кетсе:**

- Ұшақтар тоқтай алмайды.
- Жанармай шығыны екі есе көбейеді.
- Біз бақытты бола түсеміз. Бұлай дейтініміз оттегі есте сақтау, назар аудару және физикалық қабілеттерімізді арттырады. Бірақ...
- Құрт-құмырсқа, шыбын-шіркейлердің көлемі ұлғайып кетеді. Олардың көлемі атмосферадағы оттегінің көлеміне байланысты.

Оттектің айналымы

A collage of images arranged in a circular pattern around a central white circle. The images include: a man in a green lab coat and white gloves; a woman wearing a headset; a computer monitor on a desk; a night cityscape with lights; green leaves; and a large blue number 2 with water droplets. The central white circle contains the text "Thank you for your attention!".

**Thank you
for your
attention!**